NÄSBYPARK

- MILJÖPROGRAM -

Villaritning för Näsby Slottspark enligt reklam i "Hem Sverige"

TÄBY KOMMUN
MILJÖ- OCH
BYGGNÄMNDEN

Inledning

Inom Näsbypark finns ett flertal områden med speciellt värdefulla bebyggelsemiljöer. Två av dessa (geografisk omfattning, se nästa sida) har vi fördjupat oss i och presenterar i detta miljöprogram. Programmet skall fungera som underlagsmaterial vid planläggning, bygglovgranskning m.m. men även som informationskälla för de boende inom områdena. Här ges en komprimerad historisk beskrivning, områdena beskrivs med sina tidstypiska drag och slutligen presenteras lämpliga tillbyggnader. Tanken har varit att ge en kort och lättillgänglig beskrivning. Vill man fördjupa sig ytterligare finns en liten litteraturförteckning på baksidan.

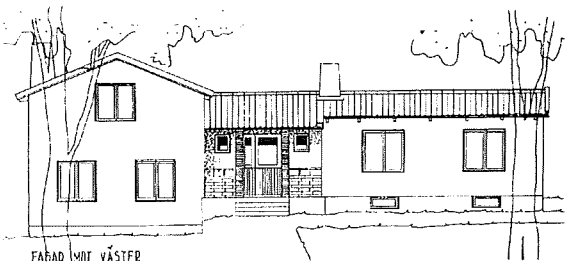

Villaritning för Näsby Slottspark

Villa på Slottsvägen 47, Södra Näsbypark

Historik

Under slutet av 1800-talet hade Stockholm vuxit snabbt och blivit en industristad. Mängder av nya hus uppfördes, men det var inte tillräckligt. Nöd, bostadsbrist, stegrade hyror och önskan om hälsosammare boendemiljö gjorde att människorna sökte sig ut på landsbygden, för det var vad Täby var på den tiden.

Broschyrer togs fram fyllda med "gröna vågen" -argument, då konkurrensen bland villastadsbolagen var stor i Stockholmsregionen. Viktigt var att kunna erbjuda bra kommunikationer och Roslagsbanan fanns i Täby sedan 1885.

Carl Robert Lamm, mannen som lät återuppbygga Näsby Slott 1905 som förstörts av en våldsam eldsvåda, bildade Näsby Fastighetsaktiebolag och började avstycka och sälja tomter inom ett område som först kallades Näsby Trädgårdsstäder.

Kring 1920 drabbades Carl Lamm hårt av den ekonomiska krisen och det blev nödvändigt att sälja av mark i Näsbypark. Exploateringen sköt fart. Tomtförsäljningen underlättades betydligt när den nya grenen av Djursholmsbanan till Lahäll blev färdig 1928 och förlängningen till Näsbypark 1937.

Bebyggelsen kom att få något olika karaktär i de skilda delarna av Näsbypark. Målsättningen var dock att bevara den särart som området hade genom sitt läge vid Stora Värtan. I en reklambroschyr hette det "vid uppgörande av stadsplan för detta natursköna område har all hänsyn tagits till att bevara dess nuvarande karaktär. Stora områden hava avsatts till allmänna parker och strandrätter har förbehållits det blivande samhällets invånare." Östra parken planerades för större fristående villor med tämligen stora park- eller trädgårdstomter, men övervägande delen som kom att uppföras var fritidshus. Stranden reserverades för badplats och promenadvägar.

Områdenas karaktär

Norra området

Norra Näsbypark åtskiljs från angränsande områden av centralparken i öster, den relativt trafikerade Centralvägen i norr, parken vid Näsbygård i väster och Roslagsbanan i söder. I norra delen ligger bebyggelsen jämförelsevis högt, likaså i delar av östra området, medan västra och södra delen är låglänt. Bebyggelsen består till största delen av villor från 50-talet, men några flerbostadshus finns nere vid Roslagsbanan och radhus och kedjehus påträffas utmed Högomsvägen/Falkvägen. Bebyggelsen har i regel lokaliserats till byggnadslinjen, ca 6 meter in på tomterna.
Näsby Allé skär som en kanal genom västra delen av området. Allén består av lindar som successivt ersatts med nya träd av samma art. Allén, som leder upp till Näsby slott, är ett vackert inslag i gatubilden. Övriga gator slingrar sig fram i området vilket medfört betydande variationer i stadsbilden och som dessutom resulterat i spännande gaturum. Inom området finns två fornparker varav det ena inrymmer det största gravfältet i Täby. Fornparkerna är planlagda som parker och detta tillsammans med de uppvuxna trädgårdarna gör att norra området känns lummigt och grönt.

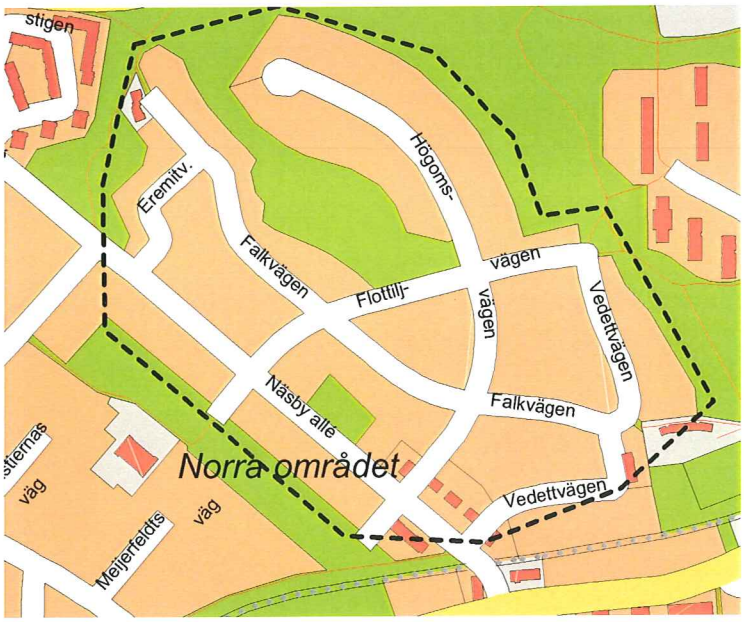

Södra området

Södra området avgränsas av Stora Värtan i söder och öster, Näsby Slottspark i väster och ett mindre parkstråk i norr. Utmed Stora Värtan ligger bebyggelsen relativt högt med härlig utsikt över havet och Bastuholmen. Norrut och utmed Bastuholmsvägen planar området ut sig. Bebyggelsen består i högsta grad av villor som varierar från enstaka 20-talshus till en större mängd 30-, 40- och 50-talshus. Ett par flerbostadshus finns också vid Parkvägen och en förskola i norra delen. Vid Torpvägen 5 ligger en välbevarad enkelstuga med åstak samt drängstuga från 1700-talet. Gatorna varierar mycket i området alltifrån slingriga, kuperade, t.ex. Utsiktsvägen och Strandpromenaden, till ”raka avenyer” så som Bastuholmsvägen. Slottsvägen har fått allé- och parkkaraktär då södra delen innefattar ett bredare grönt gatuområde med större träd i rader. Utöver detta gröna stråk finns två parker, stora grönskande villaträdgårdar och dessutom är större delen av strandremsan tillgänglig för allmänheten. Här finns även bad och en mindre båtplats.

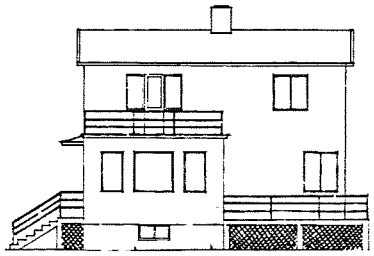

Några stora villor byggdes i den nya funktionalistiska stilen…. ljus och luft var de nya honnörsorden.

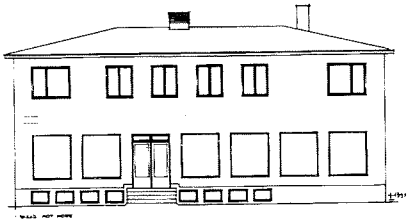

Butik och bostadshus, ljus putsad fasad, med flackt tak, stora glasrutor och uppglasat entréparti med dörr i fernissat trä

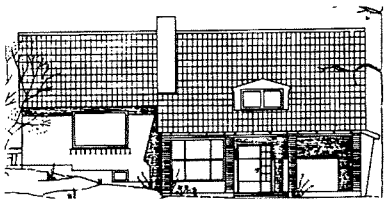

Del av huset förskjutet, anpassning till tomtens terräng, pelare i bränt tegel, omsorgsfulla detaljer.

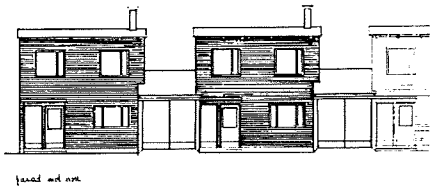

Kedjehus grupperade kring gemensam grönyta, fönster med asymmetrisk fönsterindelning…

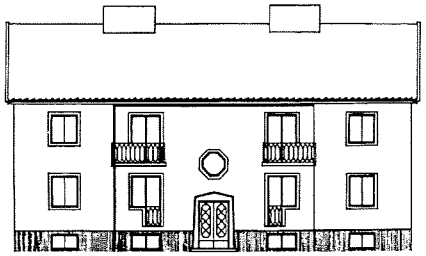

Smidesdekorerade balkonger, 1:a våning en halv trappa upp, dörr i trä med etsad glasruta …typiska 50-tals detaljer.

Speglingar av tidsepoker som representeras i Näsby park

Funktionalism 1930-50

Vid Stockholmsutställningen 1930 fick funktionalismen sitt genomslag i arkitekturen. Typiskt för funktionalismen är villor i form av rena kubistiska skulpturer med platta tak och stora terrasser. Även traditionella villor med panel och sadeltak förekom. Husen anpassades till terrängen och väderstrecken och den ursprungliga vegetationen sparades tätt inpå husen. Utsmyckning förekom inte. Husen uppfördes med enkla fasader i tegel eller puts som färgades i ljusa kulörer, vitt eller svagt gult, grått eller ljusgrönt. Hörnfönster och stora släta fönsterytor var en nyhet. Fönstersnickerierna var vita eller målades i en kraftigare kulör såsom grönt. Balkongfronterna var av slät eller korrugerad, målad plåt. Taken utgjordes av sadeltak, pulpettak eller pyramidtak som var mycket flacka. De kläddes med svart- eller grönmålad plåt eller med tegel. Entrépartiet var glasat med entrédörr i rostfritt stål eller fernissat trä.
Under 40-talet användes även mustigare fasadfärger eller tegelfasader. Fönstren var två- eller treluftsfönster utan spröjsar, ibland ihopkopplade till fönsterband. Snickerierna målades antingen ton i ton med fasaden eller något mörkare.

Grannskap 1950-60

Under 50-talet kom stilen att innehålla mer dekorativa detaljer och omsorgsfullare utformning. Villorna kläddes med hårdbränt rött eller gult fasadtegel eller putsades. Ofta lät man en del av byggnaden förskjutas. Franska balkonger med geometriskt mönstrade smidesräcken förekom. Entrédörrarna hade omfattningar av tegel i annan färg än övrig fasadbeklädnaden. Burspråk förekom med smalspårig panel under fönstren. Uteplatserna var placerade i förskjutningen med öppen spis för både inomhus- och utomhusbruk.

Rad- och kedjehus började byggas i en allt större utsträckning. De grupperades kring gemensamma grönytor och hade små privata trädgårdar. De byggdes ofta i lättbetong som spritputsades eller kläddes med asbestplattor eller träpanel. Fönstren var tvåluftsfönster med breda vita omfattningar. Husens sadeltak var klädda med tegel. Varje hus i raden hade sin färg, mättade kulörer som brunt, rödbrunt, gulbrunt eller grågrönt. Trappor med smidesräcke ledde upp till omsorgsfullt utformade entrédörrar.

Flerbostadshusen utgjordes av lamellhus i tre eller fyra våningar, grupperade kring en planterad bostadsgård. Lägenheterna hade ofta balkong. Fasaderna putsades med grov spritputs i mörka mustiga kulörer med slätputsade vita omfattningar. Taken kläddes med lertegel. Fönstren var tvåluftsfönster, gärna med asymmetrisk indelning.

Lämpliga tillbyggnader

Utvecklingen i samhället från början av 1900-talet till idag har varit omfattande. Likaså har det varit inom husbyggnad. Nya byggnadsmaterial har tillkommit, modet har varierat och ytstandarden ökat o.s.v.

> *Efter energikrisen vid mitten av 70-talet gjordes många förändringar på hus i energisparandets tecken. Gamla smäckra hus, med fönster i fasadlivet, tilläggsisolerades och fönstren hamnade "inne" i fasaden.*

Detta har gjort att många hus helt eller delvis förvanskats under tidens gång.

Vid husens tillkomst lade, i allmänhet, arkitekten ned mycket tid och arbete på placering, planlösning, taklutning, material, färg m.m. Han/hon besatt kunskapen om vad som passade till tomten och miljön i övrigt. Att bygga till dessa hus ställer därför stora krav på kunskap och omsorg.

Vid nybyggnad, tillbyggnad och ombyggnad är det naturligtvis viktigt med "en trevlig planlösning, trendig inredning, takhöjd minst 2,70 m." o.s.v. men tanken bör även ägnas åt vad som passar in i den omgivande miljön och vilka förutsättningar som finns just där.

Detta skall naturligtvis inte ses som en nackdel eller hinder i byggplanerna utan snarare som en fördel, då det ofta frambringar nya idéer och lösningar som kan resultera i en mer intressant/spännande byggnad.

Ett exempel på detta är burspråk som under 30-talet hade raka hörn, under 50-talet fasade hörn eller varianten utskjutande glasparti i fasaden. Idag är det åter på modet med burspråk och då kan det kanske var värt välja det alternativ som passar bäst för husets tillkomstår/karaktär.

Dessa villor från slutet av 30-talet har byggts till på ett lämpligt sätt. Tillbyggnaderna ovan tar till del upp det ursprungliga husets form, medan tillbyggnaden nedan bryter form-språket på ett spännande och bra sätt.

50-talsarkitekturen är relativt lätt att komplettera. Här har tillbyggnaden förskjutits i förhållande till ursprungsbyggnaden, vilket gett liv åt fasaden och spännande rumsbildning.

Denna byggnad har byggts till bakåt för att inverka så lite som möjligt på ursprungsbyggnaden.

Att tänka på...

Ursprungligt utförande

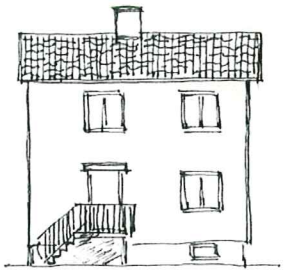

Förlängning

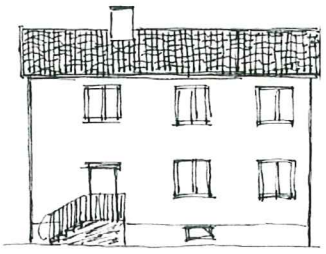

...kan vara en lämplig lösning vid en enkel byggnadsform, även om symmetrin får offras

Sidoförskjutning

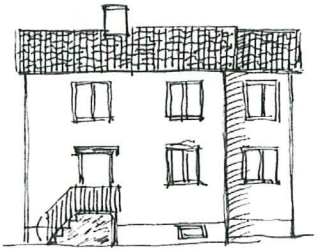

Denna variant på tillbyggnad kan också vara lämplig. Här får ursprungskroppen råda över tillbyggnaden.

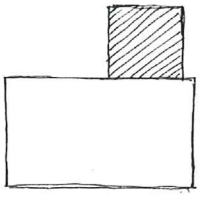

Planritning

..men ofta är bästa lösningen en tillbyggnad inåt tomten att föredra. Lösningen lämnar ursprungsfasaden mot gatan oförändrad.

FÖNSTER

1930-1960

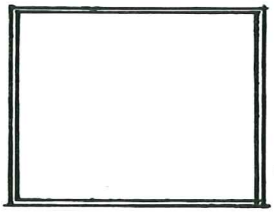

1930-1960

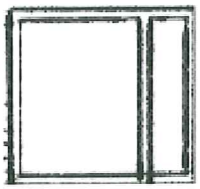

1950-1980

1930-talets funkisfönster har stora rena glasytor och är ofta delade med poster i två eller tre lika stora bågar. Stora rutor utan spröjsar, så kallade perspektivfönster, är ibland pivå hängda.

1950-talets tvåluftsfönster delades ofta i en större och mindre båge.

Färger och material

1930 Fasaderna slätputsades mestadels och färgades ljusa, ofta vita.

1940 På 1940-talet användes mustigare fasadfärger. Snickerierna målades antingen ton i ton eller något mörkare.

1950 Många av 1950-talets villor kläddes med hårdbränt tegel i rött eller gult

Vad säger lagen?

Plan- och bygglagen 3 kap. 1 §
Byggnader skall placeras och utformas på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- och landskapsbilden och till natur- och kulturvärdena på platsen. Byggnaderna skall ha en yttre form och färg, som är estetiskt tilltalande, lämplig för byggnaderna som sådana och som ger en god helhetsverkan.

Plan- och bygglagen 3 kap. 10 §
Ändringar av en byggnad skall utföras varsamt så att byggnadens karaktärsdrag beaktas och dess byggnadstekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden tas till vara.

Plan- och bygglagen 3 kap. 12 §
Byggnader, som är särskilt värdefulla från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt eller som ingår i ett bebyggelseområde av denna karaktär, får inte förvanskas.

Plan- och bygglagen 3 kap. 13 §
Byggnaders yttre skall hållas i vårdat skick. Underhållet skall anpassas till byggnadens värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt samt till omgivningens karaktär.

Vad säger detaljplanerna inom de båda områdena?

En detaljplan, med tillhörande planbestämmelser, är ett fastställt dokument för ett specifikt område där t.ex. byggrätt, byggnadshöjd, antal våningar och byggnaders minsta avstånd till tomtgräns regleras för varje fastighet. Inom norra och södra områdena i Näsbypark finns det ca 20 detaljplaner. Bestämmelserna varierar kraftigt mellan detaljplanerna och några generella regler kan inte ges, däremot finns många likheter mellan detaljplanerna. En sådan likhet är att tomtmarken inte får bebyggas ända ut mot gatan utan en s.k. förgårdsmark (mark som inte får bebyggas) har upprättats. Denna kan variera i bredd, men normalt ligger den kring 6-10 meter. Enligt planen skall huset också placeras i inre förgårdslinjen eller en särskild byggnadslinje, som i regel placerats precis innanför prickmarksgränsen. Syftet var att bebyggelsen skulle lokaliseras så också för att ge ett enhetligt och vårdat intryck mot gatan. För övrigt kan man säga att byggrätten i huvudsak varierar mellan högst 1/10 (den del av tomten som får bebyggas) till 1/5 av tomtens yta, antalet tillåtna våningar varierar mellan 1 och 2 och minsta avstånd till tomtgräns för huvudbyggnad ligger kring 4,5 m. till 6 m. En mer detaljerad beskrivning för just Er fastighet kan Ni erhålla vid kontakt med oss, se sista sidan.

Sammanfattning

Att försöka bibehålla de tidstypiska karaktärerna i de båda områdena är av stort värde. Alltför många 30-60-tals områden har med tiden gått förlorade, men här finns många fina detaljer att ta vara på till eftervärlden. Då husen är relativt stora har tillbyggnader endast skett i begränsad utsträckning, likaså är det med avstyckningar som inte heller skett på så många ställen. De för tiden mycket typiska byggnads-materialen, fönstervarianterna, entrépartierna o.s.v. går att avläsa på de flesta platser inom områdena, men att hindra utvecklingen i samhället är kanske inte riktigt avsikten med detta program. Vid nybyggnad, tillbyggnad och ombyggnad kan nya formspråk uppfattas som omväxlande i miljön, men för att "släktskapet" fortfarande skall kännas bör flera faktorer såsom färg, form, material, skala m.m. vara genomgående. Goda exempel finns representerade i detta miljöprogram. Kanske något som kan ge en hjälpande hand vid det framtida byggandet inom de båda delområdena.

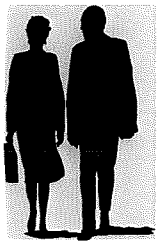

Kanske ett scenario år 2031....
"- Har ni varit och sett den där fina klassiska 50-tals bebyggelsen i Näsbypark?
- Nej, det har jag inte.
- Då har ni verkligen missat något. Det måste vara det enda riktigt välbehållna 50-tals området i hela regionen, väl värt ett besök"

Litteraturförteckning

Titel	Författare	Förlag/Tryck	Utg. år
Norstedts Lagböcker	Lars Uno Didón	Norstedts Juridik AB	1995
Plan- och bygglagen	Lars Magnusson Olle Millgård Stefan Molander	Norstedts Tryckeri AB	uppdat.-99
Så byggdes staden	Cecilia Björk Laila Reppen	AB svensk byggtjänst AB C O Ekblad & CO	2000
Täby – stan på landet	Jonas Ferenius Alf Nordström Kerstin Nohrenius Kristina Berglund	Liber Förlag Bohuslänningens Bok-tryckeri AB	1985
Täby socken	Bl.a. Hans Olof Ferenius	Victor Petterssons Bokindustriaktiebolag Sthlm.	1945
Översiktsplan 1992 för Täby Kommun	Täby Stadsbyggnads-kontor		1992

TÄBY KOMMUN

VÄLKOMMEN ATT RINGA ELLER BESÖKA

Vardagar 9.00 - 11.00 är Du välkommen att ringa eller besöka oss på Tekniska myndighetsenheten, lov- och inspektion, för rådgivning eller information om planbestämmelser, **telefon 08-768 90 40** eller **fax 08-768 97 95**. Besöksadressen är **Stationsvägen 13** i **Roslags-Näsby**, Täby. Ni kan även kika in på vår hemsida för blanketter och vidare upplysning; **www.taby.se**

Täby kommun, Miljö- och byggnämnden, 183 80 TÄBY